

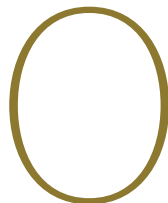
Na bijna vijftien jaar juridisch getouwtrek in de aandelenleaseaffaire begint de dikke mist langzaam maar zeker op te trekken. In beeld komt een miljardenbedrog, in gang gezet achter de schermen bij een kleine Amsterdamse bank. Anton Weenink, Vereniging Consument en Geldzaken, blikt terug op een periode vol bedrog dat vervolgens uit het zicht werd weggemoffeld door een onzalige alliantie van staatsonderdelen uit het bankentoezicht en de rechtspraak.

Tekst Anton Weenink Foto's ANP Photo en Shutterstock

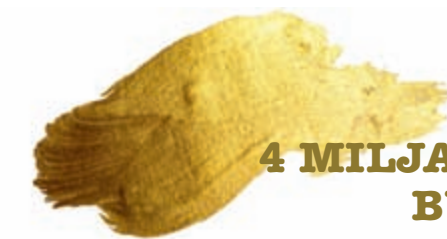
Van een Pietje Bell Bank, **EEN MILJARDENBEDROG**

EN STAATSDOOPOTTEN

p vrijdagmiddag 26 mei 2017, kort voor vijven, verlaat ik het Van der Valk-restaurant langs de A4 nabij Schiphol. De anderhalf uur daarvoor heb ik een gesprek gehad met P. een voormalig medewerker van Bank Labouchere. P. is mijn vijfde en voorlopig laatste contactpersoon uit de kringen van Bank Labouchere, Legio Lease of Dexia. In 2015 ben ik begonnen een lijst op te stellen van voormalige medewerkers die eind jaren negentig betrokken waren bij uitvoering van de aandelenleaseproducten van Legio Lease en Bank Labouchere. Ik wil mijn hypothese bevestigd krijgen dat Bank Labouchere destijds de aandelen aankopen voor de aandelenleasepakketten van haar klanten heimelijk verving door derivatenconstructies. Twintig namen stonden aanvankelijk op die lijst. Acht personen achter de namen bleken onvindbaar of niet bereikbaar. Zeven weigerden met mij te spreken of mijn e-mails aan hen te beantwoorden. Met vijf van hen ontstonden contacten, soms prettige, soms moeizame. Soms vis-à-vis, zoals met P., soms telefonische en/of via uitwisseling van e-mails. Soms lukte het mij pas het ijs te breken door te wijzen op mijn eigen (voormalige) achtergrond in het bankwezen. Een gedeeld bankverleden neemt soms barrières weg.

Mijn contactpersonen waren ieder ooit, op uiteenlopende niveaus werkzaam bij Bank Labouchere, Legio Lease of Dexia. Van uitvoerend backoffice-medewerker tot lid van de raad van bestuur of iets ertussenin. Géén van hen deed ook maar de geringste poging te verhullen dat Bank Labouchere destijds in het geheel geen echte aandelen kocht voor haar aandelenleaseklanten, zoals contractueel beloofd aan die klanten. Allen meenden dat wat Bank Labouchere zo verhullend deed “normaal” was in de financiële sector. Géén van hen was jurist. Maar eerst even terug naar het begin.

AANDELENLEASE: 4 MILJARD VAN ARGELOZE BURGERS NAAR EEN HANDVOL BANKEN

SPOOKLENING

Ondernemer Piet Bloemink profileerde zich vanaf omstreeks 1991 als uitvinder van de aandelenlease. Achter Legio Lease ging méér dan een handvol schimmige bedrijfjes schuil. Aegons bankdochter Bank Labouchere was er vanaf het eerste uur innig bij betrokken. In ronkende reclamefolders werd aandelenlease aangeprezen met slogans in de trant van “Doe met een klein maandbedrag mee aan een belegging die u binnenkort rijk gaat maken en de fiscus betaalt er ook nog eens aan mee”. Alleen al deze slogan verhult meer dan de doorsnee-folderlezer zal hebben bevroed. Wie de kleine lettertjes goed las en ook begreep, vernam dat het om een rentebetaling over de hoofdsom van een lening zou gaan waarmee op de beurs een pakketje, nader omschreven aandelen zou worden aangekocht. Eigenlijk was het in werkelijkheid ook weer geen echte lening, eerder een soort spooklening, maar dit zou pas later duidelijk worden, vele jaren later. En de fiscus? Die betaalde mee, maar had vermoedelijk geen idee waaraan precies en de deelnemer werd er ook al niet rijk van. Aandelenleasen bleek vooral een vermogensverschuiving van zo’n 4 miljard euro van veelal argeloze burgers naar een handvol banken.

AEGON

In de eerste jaren vanaf 1991 wist Legio Lease/Bank Labouchere (LL/BL) jaarlijks niet meer dan een paar honderd aandelenleasecontracten aan consumenten te slijten. Pas vanaf 1995 werd voor “aandelenlease” op steeds grotere schaal reclame gemaakt. Dat gebeurde door middel van paginagrote dagbladadvertenties, direct

mailing en telefonische colportage. Vooral in de periode 1997–2000 ging het hard en wist de combi Legio Lease/Bank Labouchere circa 500.000 contracten af te sluiten. Van de circa één miljoen in Nederland verkochte aandelenleaseproducten was LL/BL (lees: Aegon) veruit de grootste marktpartij. Voor Bank Labouchere en daarmee voor Aegon was aandelenlease de kip met de gouden eieren. Het leverde in een beperkt aantal jaren zo’n 3 miljard euro aan baten op.

PIETJE BELL-BANK*

Circa 80 procent van de winst van Bank Labouchere werd in die jaren binnengeharkt door middel van aandelenlease. In het tijdschrift *Quote* wordt Labouchere in 1998 aangeduid als een Pietje Bellbank. Een bank met een chique naam, maar bestuurlijk bevolkt door volwassen kwajongens. Chris Bierman, destijds bestuursvoorzitter van Labouchere, vindt het een geuzennaam, zo laat hij in een interview in het blad *Bank- en Effectenbedrijf* aantekenen. Dat Aegon in 1998 toch vrij plotseling winstmaker Bank Labouchere, en daarmee ook dochter Legio Lease van de hand wilde doen, had toen al de wenkbrauwen moeten doen fronsen, maar dit gebeurde niet, althans niet in de openbaarheid. Na een op het allerlaatste moment mislukte verkoop poging aan Amsterdam Option Traders (AOT), in de media gepresenteerd als een fusie, werd de hele santenkraam uiteindelijk voorjaar 2000 aan het Frans-Belgische Dexia verkocht. De naam Dexia – en dus niet die of veel minder die van Bank Labouchere of die van Aegon – zou in de

* Citaat Chris Bierman (LaBouchere)

betrof immers niet zo maar een paar honderd slachtoffers, maar vele honderdduizenden. De Haagse politiek en de rechtspraak toonden zich in die jaren dan ook zeer bezorgd over een mogelijke verstopping van de rechtspraak met tienduizenden schadeclaims. Juristen met oog voor het lot van de benadeelde burger zijn er dan al niet gerust op of sommige rechters in de verleiding zouden kunnen komen om het recht wat bij te buigen om daarmee de kennelijk gevreesde tsunami aan rechtszaken te vermijden. Het civiele recht kent vele open normen. Ook de toezichthouders op de financiële sector, De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten, toonden zich bezorgd, zij het dan voornamelijk om het imago van de financiële sector.

ECHTE AANDELEN?

De eerste collectieve rechtszaak van de Stichting Leaseverlies ging feitelijk over misleiding door middel van folders, brochures en advertenties. Tezelfdertijd doemde er echter voor Dexia een veel groter probleem op. Een voormalig medewerker van Bank Labouchere had intussen bij een kleinere claimstichting (PayBack) uit de doeken gedaan dat Bank Labouchere achter de schermen de aandelenaankopen kon vervangen door optieconstructies. Dexia claimde weliswaar bij honderdduizenden van haar klanten dat de aflopende leaseproducten waren geëindigd in een restschuld, maar weigerde bewijs te tonen van uitgevoerde aankoop- en verkooptransacties.

Al vanaf het eind van de jaren tachtig hadden enkele innovatieve banken ontdekt dat het vrij eenvoudig en veel winstgevender is om beleggingen in aandelen of obligaties na te bootsen door middel van zogenaamde synthetische constructies. Contractueel had Legio Lease zich echter in vele honderdduizenden contracten verbonden om echte aandelen te kopen voor haar klanten. Een discrepantie tussen de aldus beloofde aandelenaankopen en namaakconstruc-

BANK LABOUCHERE: EEN CHIQUE NAAM, BEVOLKT DOOR KWAJONGENS

jaren die volgden onlosmakelijk aan de aandelenleaseaffaire zijn verbonden.

TROS RADAR

Na een serie uitzendingen van het televisieprogramma Tros Radar in 2002 was de affaire geboren, maar de berichtgeving erover ging in die beginjaren over heel veel, maar niet over het echte bedrog. In hetzelfde jaar begon de eerste collectieve

rechtszaak voor schadeloosstelling tegen Dexia van de Stichting Leaseverlies. Die stichting was een claimvehikel van enkele Haagse advocaten. De rechtszaak werd mede gevoerd door de Consumentenbond en de VEB, maar de rol van met name de Consumentenbond bij de rechtsstrijd met Dexia lijkt een passieve te zijn geweest. De aandelenlease-affaire was de eerste echt grote massaclaim in ons land. Dit

ties zou wijzen op contractbreuk, maar vooral op een bedrog dat in Nederland zijn weerga niet had. Er zijn immers geen aandelen aangekocht, dan kunnen die aandelen ook niet met verlies zijn verkocht. Dan ook geen restschuld die geïnd kan worden. Juist die tot dan en nu toe onbewezen restschulden zouden de spil gaan vormen van de hele rechterlijke afdoening van de affaire.

HET BEDROG

Bewijzen dat Bank Labouchere de aandelen aankopen heeft vervangen door optieconstructies zijn er dan al wel, maar door de belangengroeperingen die opkomen voor de gedupeerden worden deze in eerste instantie over het hoofd gezien. In 2000 beschrijft professor Harry M. Kat in een Engelstalig essay onder de titel “OTC derivatives for retail investors”, hoe Legio Lease’s winstverdubbelaar door middel van exotische opties in elkaar steekt. Kat, een Nederlander met een jarenlange ervaring bij vele internationale banken, is dan werkzaam bij het ISMA Centre for Financial Markets bij de Universiteit van Reading in Engeland. Kat beschrijft ook hoe de bank op een winstverdriedubbelaar (met een maandelijks inleg van 250 gulden door de deelnemer) in drie jaar tijd ruim 7000 verdient. “Almost criminal”, zo kwalificeert Kat deze winstmarge. Pas in 2014 krijg ik het essay in handen. Verder bewijs ligt er wanneer Bank Labouchere/Dexia’s voormalige derivatenconstructeur Cees Smit zich in zijn wekelijkse column op de beleggerswebsite IEX op voorhand boos maakt over de eventuele verplichting van Dexia om in de rechtsstrijd aan te moeten tonen dat er echte aandelen zijn aangekocht. Letterlijk schrijft Smit zomer 2004: “Ik voorzie grote problemen als dit regel wordt” en “Instellingen [blijkbaar doelt hij op zijn voormalige werkgever, AW] kunnen met opties prima synthetische constructies creëren”. Kennelijk heeft ook Smit het een en ander gemist. Bijvoorbeeld dat Legio Lease zich contractueel heeft ver-

LEGIO LEASE HAD ZICH CONTRACTUEEL VERBONDEN ECHE AANDELEN TE KOPEN

bonden om echte aandelen aan te kopen voor de klant. En dat Legio Lease ook steeds aan haar klanten bevestigde dat het op de beurs die contractueel beloofde aandelen had aangekocht. Iets anders doen dan wat je belooft, heet in gewoon Nederlands liegen. In juridische termen heet het bedrog.

DUISENBERGSCHIKKING

Na een verloren rechtszaak tegen Dexia over alleen de advertentie- en brochure-misleiding bij de Rechtbank Amsterdam tonen Dexia en de Stichting Leaseverlies zich bereid om onder leiding van oud ECB-voorzitter Wim Duisenberg overleg te voeren over een schikking. Na

relatief kortdurend overleg komt deze “schikking” tot stand onder de naam “Duisenbergsschikking”. Op hoofdlijnen komt de schikking erop neer dat een deel van een vermeende restschuld wordt kwijtgescholden door Dexia. Voor een kleiner groepje Dexia klanten waarvan de (levens)partner tijdig de vernietiging van de overeenkomst inriep wegens ontbrekende toestemming wordt de gehele (vermeende) restschuld kwijtgescholden. Uitdrukkelijk is hier het woord “vermeend” gebruikt omdat, achteraf bezien, nimmer bewezen is dat er sprake was van een restschuld. Na bekendmaking van de schikking door Leaseverlies en Dexia steekt er een storm van protest op

DE DUISENBERGSCHIKKING BLEEK EEN LEGE HULS TE ZIJN

zen notariskantoor. Zo'n opt-out-verklaring vraagt uiteraard een goed inzicht in de juridische kanten en kansen van het geschil met Dexia. Iets dat weinigen is gegeven. De meeste aandelenleaseklanten van Legio Lease/Bank Labouchere/Dexia vonden wel dat zij bedrogen waren, maar hoe dit bedrog nu precies had plaatsgevonden lag anno 2005 nog in de schoot van de toekomst verborgen.

“DESKUNDIGE”

Najaar 2005 verzoeken de schikkingspartners Dexia en Leaseverlies (de laatste mede namens de VEB en de Consumentenbond) aan het Gerechtshof de schikking algemeen verbindend te verklaren. Tegen die algemeen verbindendverklaring is veel verzet. Niet minder dan vijf belangenorganisaties en negentien individuele advocaten hebben zich als verweerder gesteld in deze “WCAM-procedure”. De belangenorganisaties vertegenwoordigen vele duizenden individuen, de advocaten elk vaak nog eens vele honderden. Gezien de voortdurende maatschappelijke onrust en toen nog vrij grote media-aandacht vindt het Gerechtshof het noodzakelijk het verzoekschrift buiten het gerechtsgedebouw te behandelen.

Gebouw Expo XXI aan de Gustav Mahlerlaan aan de Amsterdamse Zuidas wordt ingehuurd voor vier dagen van hoorzittingen. Een deel van het verweer richt zich op de onbewezen aankoop van aandelen door Dexia en rechtsvoorganger. Door de ontstane twijfel over de aankoop van aandelen koerst het Gerechtshof erop aan zich te laten voorlichten door een deskundige. Die deskundige is de AFM. Kernonderzoeksvraag van het Gerechtshof aan de AFM luidt: onderzoek of aandelen daadwerkelijk zijn aangekocht en behouden. Destijds onopgemerkt, maar achteraf een niet onbelangrijk detail:

raadsheer Wouter C., een voormalig advocaat van Aegons advocatenkantoor Loeff Claey Verbeke (nu: Allen & Overy) wordt aangesteld als raadsheer-commissaris om het AFM-onderzoek vanuit het Gerechtshof te begeleiden.

VERSTOPPERTJE

Op 9 november 2006 komt de AFM met haar definitieve deskundigenbericht: een verbijsterend werkstuk. Broddelwerk, aldus de Vereniging Consument & Geldzaken. Uit de rapportage blijkt dat de AFM alleen onderzocht of er aandelen aanwezig waren in de aandelendepots van Bank Labouchere/Dexia; niet of deze verwerving het gevolg is van de beloofde aankoop. Geen woord in de rapportage over het systeem van “automatic securities lending” dat Bank Labouchere al vanaf 1993 bestierde: het grootschalig en automatisch inlenen van aandelen die zij voor andere klanten (veelal institutionele beleggers) in depot had.

Reeds deze *securities lending* stelde Bank Labouchere in staat geleende aandelen te gebruiken voor haar aandelenleasecontracten. Ingeleende aandelen, in combinatie met het hedgen van koersstijgingen van die aandelen met opties levert eenzelfde resultaat, maar maakt kredietverlening geheel of grotendeels overbodig. De onderzoeksrapportage van de AFM blijkt een arglistig staaltje verstoppertje spelen met de woorden: verwerven, leveren en bijschrijven. Teruggebracht tot de kern van het rapport zegt dit: “De AFM acht het aannemelijk, maar heeft niet feitelijk vastgesteld dat aan de levering een aankoop is vooraf gegaan.” De algemeen verbindendverklaring door het Gerechtshof volgt vlot erna en ook hier weer het verstoppertje spelen met de woorden: verwerven en leveren. Geen enkel bewijs dat aan de levering van aandelen een

uit de kleine groep van gedupeerden die de aandelenleaserechtstrijd tot dan toe intensief hadden gevolgd. Voor hen was het direct duidelijk dat het hier om een wel heel magere schikking ging, mogelijk zelfs een compleet lege huls. Onderdeel van de Duisenbergschikking was dat partijen gebruik zouden maken van een nieuwe wet, (de Wet collectieve afwikkeling massaschade; afgekort als Wcam), om de schikking algemeen verbindend te laten verklaren door het Gerechtshof Amsterdam. Het gevolg van zo'n algemeen verbindendverklaring is dan dat de schikking niet alleen voor de betrokken partijen en eventueel directe achterban geldt, maar ook voor de vele honderdduizenden Dexia-klanten die zich tot dan toe passief hadden getoond.

Wilde men zich na een algemeen verbindendverklaring nog aan de schikking onttrekken dan diende een aandelenleaseklant van Dexia een zogenaamde opt-out-verklaring af te leggen en (tijdig) in te dienen bij een door Dexia aangewe-

aankoop vooraf is gegaan en dat voor zo'n aankoop daadwerkelijk krediet is verleend en gebruikt.

RECHTSMANIPULATIE

Ook de rechterlijke behandeling van andere elementen in de rechtsstrijd wekt verbazing. De gevoerde rechtszaken gingen de eerste jaren over drie elementen: misleiding door de betrokken banken door middel van brochures en advertenties, schending op diverse punten van de Wet op het consumentkrediet en, ten slotte, schending van de zorgplicht. De eerste twee elementen worden door de rechtspraak stevast en op volstrekt onwaarachtige argumenten afgewezen. Zelfs absoluut misleidende vergelijkingen in folders van een risicovol aandelenlease-product met een spaarvorm vormen naar rechterlijk oordeel toch geen misleiding (sic).

Aan de zorgplichtschending die wel wordt toegewezen wordt onder de kennelijk bezielende leiding van (wederom) raadsheer Wouter C. door het Gerechtshof Amsterdam net zo lang geschaafd en gesleuteld totdat er een vrijwel lege huls overblijft: de Hofmodule. Een perfide rechterlijk schaakspel – een rechtstaat onwaardig – om daarmee ruim 90 procent van gerechtvaardigde schadeclaims van tafel te kunnen vegen. De zorgplicht bij aandelenlease die uiteindelijk resteert is een waarschuwingplicht van banken tegen het risico op een restschuld. Een restschuld nota bene waarvan het bestaan nooit bewezen hoefde te worden. Rechterlijke waarheidsvinding gestoeld op handig van pas komende goedgelovigheid over de inhoud van een broddelonderzoek.

TAAI VOLHOUDEN

In weerwil van de ondervonden tegenwerking door staatsonderdelen is de voorbije jaren het echte bedrog achter de schermen steeds beter in beeld gebracht. En daarmee ook hoezeer de presentatie van "aandelenlease" aan de klant en de uitvoering achter de schermen uiteenlie-

DE BEDROGEN BURGER KAN DE BOOM IN WANNEER DE BEDRIEGER EEN BANK OF VERZEKERAAR IS

pen. Neem de zogenaamde "Winstverdubbelars" van Aegons Legio Lease, later van Dexia. Het meest verkochte aandelenleaseproduct van destijds. Aan de klant werd voorgehouden, ook contractueel, dat er met geleend geld een mandje echte aandelen voor hem werd aangeschaft. De betaalde rente op de lening zou fiscaal aftrekbaar zijn; de fiscale verkoopaanpak. In werkelijkheid construeerde Bank Labouchere, de uitvoerende bank, achter de schermen een derivatenconstructie. Die zogenaamde geldlening was feitelijk een spooklening. De periodieke betaling was geen rente, maar de door de bank verzonden productprijs die aan de klant in rekening werd gebracht. Het klantdeel van een onderliggende swapovereenkomst, naast wat andere fratsen. Niet alleen de klant werd hier bedrogen, maar indirect ook de Belastingdienst, die kennelijk zat te slapen. De Belastingdienst voor minimaal 1 miljard euro. Het aanzetten tot *fraus legis*, zo noemen fiscaal juristen dit. Er was hier immers geen sprake van rente en dus geen aftrekpost voor de inkomstenbelasting. De hele productpresentatie was bedrog en de uitvoering ervan contractbreuk.

ZWARTE PIET?

Op maandagmiddag 10 april dit jaar bezocht ik, samen met advocaat Luc Jurgens, de AFM. Onderwerp van gesprek die middag is de weigering van de AFM om effectief op te treden tegen de aandelenleasebanken van destijds. Gesprekspartners aan de zijde van de AFM zijn de heren Aukema en Van Zanten. Op 2 september 2016 heeft de Hoge Raad – na vele jaren moeizaam procederen – uiteindelijk verordonneerd dat in ieder geval de klanten die hun contract aantoonbaar afsloten na een advies daartoe door een (onbevoeg-

de) verzekeringstussenpersoon volledig schadeloos gesteld dienen te worden. De AFM weet dan al vele jaren dat dit een aanzienlijk deel van aandelenleaseklanten betreft. Veertig procent lijkt een reële schatting. De AFM weet ook, aan de hand van het Wte-register, welke tussenpersoon er onbevoegd was. De leasebanken (Dexia, Aegon, Groeivermogen) lappen de uitspraak van de Hoge Raad echter voorlopig nog even aan de spreekwoordelijke laars en de AFM volhardt in de weigering om op te treden. Was het eind jaren negentig nog het volstrekt falend toezicht van overheidswege, sinds 2014 is er wel een generieke zorgplicht voor banken (banken dienen het klantbelang centraal te stellen), maar is er de getoonde onwil tot ingrijpen die tot eenzelfde resultaat leidt. De bedrogen burger kan de boom in wanneer de bedrieger een bank of verzekeraar is.

Aan het slot van het gesprek komt toch nog even het broddelonderzoek van de AFM uit 2006 ter sprake. Van Zanten laat zich ontvallen dat de uitkomst van dit onderzoek in belangrijke mate op conto van het Gerechtshof geschreven moet worden. Het zwartepieten tussen staatsonderdelen over het verhullen van een miljardenbedrog heeft inmiddels een aanvang genomen.

Om privacyredenen zijn sommige namen aangeduid met initialen. ■

Dit artikel is een ingekorte weergave van een manuscript voor een boek dat in de loop van 2018 zal verschijnen over de aandelenlease-affaire en van een eerder artikel over deze affaire dat in het augustusnummer (2015) van dit blad verscheen.